

دلوی اختر او قربانی احکام

تالیف :

مفتی اعظم پاکستان حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب
دیوبندی رحمۃ اللہ علیہ

پستو ژباړه :

محمد أحمد الحقانی الأفغانی رحمۃ اللہ علیہ

به اهتمام

مولوی عصمت الله آخندزاده

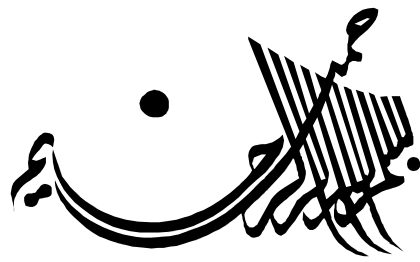
مکتبه رحیمیه ، کاسی روډ ، کوټه

03222423258 : ☎

دلوی اختر او قربانی احکام

درې (۳) بیلابیلی رسالې

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرُ (النور: ٢)

١ دلوی اختر اوقربانی احکام

مع رسالہ

٢ رفع التلاحی عن جلود الاضاحی

تالیف:

مفتی اعظم پاکستان حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب دیوبندی رحمۃ اللہ علیہ

سرہ دیوبند بلی رسالی

٣ مسائل چرم قربانی

تالیف:

حضرت مولانا مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب رحمۃ اللہ علیہ صدر دارالعلوم کراچی

پستو ژباړه:

محمد أحمد الحقانی الأفغانی رحمۃ اللہ علیہ

به اهتمام

مولوی عصمت اللہ احدزادہ

مکتبہ رحیمیہ ، کاسی روڈ ، کوئٹہ

03222423258 : ☎

ٲول حقوق
محمفوظي

©All Rights Reserved

لومړۍ چاپ

١٤٢٩ شوال \ اکتوبر 2008

Maktabah Rahimiyah

Publishing Organization

مکتبہ رحیمیہ

خبروندیہ ٹولنه

Kasi Road, Quetta, Pakistan . Mob: 03222423258 : گرخنده تلفون شمیره
AL-ILM Computers, Quetta, Mob:03218016371 : گرخنده تلفون شمیره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دلوی اختر او قربانی احکام

[الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى . أما بعد :]

دذی الحجی د عشری فضائل :

محمد (ﷺ) فرمایلی دی چی دالله دعبادت لپاره دذی الحجی له عشری نه بله کومه بنه زمانه نسته. پدی کی یوه ورځ روژه دیوه کال له روژی سره برابره ده او یوه شپه عبادت کول دقدر دشیپي دعبادت په برابر دی. (ترمذی وابن ماجه). دقرانکریم په سورة والفجر کی الله تعالی په لسو شیو قسم یاد کړیدی. هغه لس شپي دجمهورو په وینا همدغه د عشره ذی الحجی شپي دی. خصوصاً نهم تاریخ، یعنی د عرفی ورځ. او د عرفی او اختر ترمینځ شپه هم په دغو ټولو ورځو کی خاص فضیلت لری، عرفه یعنی دذی الحجی په نهمه روژه نیول دتیر سوی یوکال اوراتلونکی یوکال لپاره کفار ده. او داخر په شپه په عبادت کی مشغول کیدل د ډیر زیات فضیلت او ثواب موجب دی.

د تشریق تکبیر :

((الله اکبر، الله اکبر لا اله الا الله والله اکبر الله اکبر والله الحمد)) د عرفی په ورځ یعنی دنهم تاریخ له سهار نه د دیارلسمی ورځی ترمازیگر پوری له هرلمونځ څخه وروسته په اوچت آواز سره یوځل داتکبیر ویل واجب دی. فتوی پردی ده چی په

جماعت سره لمونځ کوونکی او خان ته لمونځ کوونکی دواړه په دی کی برابر دي، همدغسی پرسپی اوبنځو دواړو باندی واجب دی. البته بنځه دی په اوچت اواز تکبیر نه وایی بلکی په کراره دی ووی (شامی).

خبرتیا

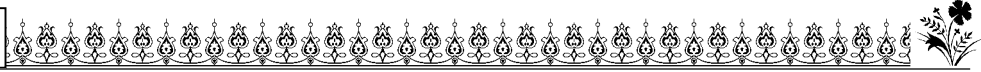
دغه تکبیرات باید په متوسط اواز سره وویل سی ډیر خلک پدی کی غفلت کوی اوبالکل یی نه لولی اویایی ډیر په کراره لولی ددی اصلاح ضروری ده.

داختر لمونځ

دلوی اختر په ورځ دغه کارونه مسنون دی. سهار وختی له خوبه پاخیدل، غسل اومسواک وهل. پاک اوصفا لباس اغوستل، خوشبو لگول، داختر له لمونځ نه وړاندی څه نه خوړل. عیدگاه ته دتللو په وخت په اوچت اواز سره تکبیرونه ویل. داختر لمونځ دوه رکعتی دی. خوله نورو لمونځونو سره یی صرف دومره فرق دی چی پدی کی په هر رکعت کی دننه دری دری تکبیرونه زیات دی. په لومړی رکعت کی دسبحنک اللهم له ویلو نه وروسته اوله قرائت نه مخکی، او په دویم رکعت کی له قرائت نه وروسته په دغو زیاتو تکبیرونو کی ترغوړونو پوری دلاسونو رسول ضروری دی. په لومړی رکعت کی دی له دوه تکبیرونو نه وروسته لاسونه ځوړند کړی له دریم تکبیر نه وروسته دی لاسونه وتری. په دویم رکعت کی دی له دری واره تکبیرونو نه وروسته لاسونه ځوړند ونیسی په څلورم تکبیر کی دی رکوع ته لارشی. داختر دلمونځ نه وروسته دخطبی اوریدل سنت دی.

قربانی

قربانی یو مهم عبادت دی اوداسلام له شعائرو څخه دی. دجاهلیت په زمانه کی هم دا عبادت گنل کیدی مگر دبتانو په نوم به یی قریانی کوی. تراوسه پوری په نورو مذاهبو کی قربانی درسیم په توگه ادا کیږی یا دبتانو په نوم اویاهم دمسیح علیه السلام په نوم قربانی کوی. الله جل جلاله په انا اعطیناک سورة کی محمد ﷺ ته حکم ورکړیدی چی څرنگه لمونځ له الله نه علاوه دبل چا لپاره نسی کیدی

قربانی ہم داللہ پہ نوم کول پکار دی د: فصل لربك وانحر همدغه مفهوم دی. په یو بل ایت کی همدغه مفهوم په بل عنوان سره داسی بیان کړیدی:

((ان صلاتی وسنکی ومحیای ومماتی لله رب العلمین) تفسیر ابن کثیر.

محمد (ﷺ) له هجرت نه وروسته لس کاله په مدینه منوره کی قیام وکړ. هر کال به یی قربانی کوله. لدینه معلومه سوه چي قربانی یوازی دمکی معظمی لپاره مخصوص نه ده بلکی پرهر چاباندی په هر ښار کی دشراطو له تحقق نه وروسته واجب دی (ترمذی) محمد (ﷺ) به مسلمانانو ته دقربانی تاکید کوی. لهذا د جمهورو مسلمانانو په نزد قربانی واجب ده. (ی

لوستلو سره روژه او دروژی په نیولو سره لمونځ نه ادا کیږي همدغه راز دزکات په ورکولو سره حج نه ادا کیږي. همدغسی د صدقی په خیرات کولو سره قربانی نه ادا کیږي. در رسول الله (ﷺ) ارشادات او تعامل او بیا داصحابو تعامل پردی باندی گواه دی.

دقربانی وخت

په کومو قریو او بناونو کی چی دجمعی او اختر لمونځونه جائز دی هلته داختر دلمونځ نه وړاندی قربانی کول جائز نه دی. که چا دلمونځ نه وړاندی قربانی وکړه نو پر هغه دوباره قربانی لازمه ده. البته په کوچنیو کلیو او بانډو کی چی هلته دجمعی او اختر لمونځونه نه کیږي نو دا خلك دلسم تاریخ صبح صادق نه وروسته قربانی کولی سی. همدغسی که چیری دکوم عذر له کبله داختر لمونځ په لومړی ورځ ادا نکړی سی نو داختر لمونځ دوخت تیریدو نه وروسته قربانی صحیح ده. (درمختار)

مسئله: قربانی دشیپی په وخت کی هم جائز ده مگر بهتر نه ده (شامی).

دقربانی څاروی

سرلی، پسه او مږ دیوه سپی له طرف نه قربانی کیدی سی، غوا، غوایی، مینسه، څنډا، او اوښ کی دا ووه کسانو دطرف نه یو بس دی. پدی شرط چی دتولو نیت دثواب لپاره وی دچا نیت یوازی دغوښی خوړلو لپاره نه وی.

مسئله: وزگری او بزه باید پوره دیوه کال وی که مږ اوپسه دومره چاغ اوخوږب وی چی دیوکال د عمر په اندازه ښکاره سی نو هغه هم جائز دی، غوا، غوایی، مینسه، او څنډا باید ددوو کلو وی او داوښ عمر پنځه کاله ضروری دی. له دغو عمرونو څخه دکم عمر څاروی قربانی نه صحیح کیږي.

مسئله: که چیری د څارویو خرڅونکی دڅاروی پوره عمر وښی او دظاهری حالت نه دهغه دخبرو تکذیب نه کیږي نو دهغه پر خبرو اعتماد جائز دی.

مسئله: دکوم څاروی ښکرونه چی پیداشی نه وی یا له مینځ نه مات سوی وی دهغه قربانی جائز دی. خو که ښکرونه یې له بیخ نه مات سوی وی دهغه اثر پر دماغ باندی کیدل لازم دی نو دهغه قربانی صحیح نه ده (شامی).

مسئله: دخسی وزگړی قربانی نه یوازی چی جائز بلکی افضل دی. (شامی).

مسئله: د پوند، کون او گوډ خاړوی قربانی صحیح نه ده، همدغسی دداسی ناروغ اولاغړ خاړوی چی دقربانی ترخای پوری پخپلو پنبو نسی تللی دهغه قربانی هم نه کیږی. (شامی)

مسئله: دکوم خاړوی چی له دریمی حصی نه کمه حصه غوړ یا لکی پریکړل سوی وی دهغه قربانی نه کیږی. (شامی)

مسئله: دکوم خاړوی غاښونه چی بالکل نه وی یا زیاتره بی نه وی دهغه قربانی جائز نه ده (شامی، درمختار) همدغه راز دکوم خاړوی غوړونه چی په پیدائشی ډول بالکل نه وی دهغه قربانی هم صحیح نه ده.

مسئله: که چا خاړوی بالکل صحیح او سالم اخستی و. بیا داسی عیب پکښی پیدا سو چی قربانی ورباندی نه کیده نوکه خریدار غنی او صاحب نصاب نه دی نو دهغه لپاره ددغه عیب دار خاړوی قربانی جائز ده. او که چیری داشخص غنی او دنصاب مالک دی نوپر هغه لازم دی چی ددغه خاړوی په بدل کی بل خاړوی قربانی کړی. (درمختار وغیره)

دقربانی مسنونه طریقه

دقربانی خپل مال پخپل لاس ذبح کول افضل دی. که چیرته پخپله ذبح نسی کولی نوپه بل چا باندی بی ذبح کولی سی مگر دذبح په وخت هلته دده حاضری او موجودگی افضل دی.

مسئله: دقربانی نیت صرف په زړه کی کول کافی دی. په ژبه ویل ضروری نه دی البته د ذبح په وخت بسم الله اکبر ویل ضروری دی.

داسنت دی چی کله خاړوی دذبح لپاره مخ په قبله خملوی نودا آیت شریف دی ولولي:

((اِنِّیْ وَجَّهْتُ وَجْهَیْ لِلَّذِیْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِیْفًا وَّمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِکِیْنَ * اِنَّ

صَلٰتِیْ وَنُسُکِیْ وَمَحِیَّایِ وَمَمَاتِیْ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ *))

اوله ذبح نه وروسته دی دغه دعاء ولولی:

((اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْهُ مِنِّيْ كَمَا تَقَبَّلْتُ مِنْ حَبِيْبِكَ مُحَمَّدٍ وَخَلِيْلِكَ اِبْرٰهِيْمَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)).

دقربانی آداب:

دا افضل دی چی دقربانی خاروی له خو ورخی وړا ندی نه وساتل سی.

مسئله: دقربانی دخاروی نه شیدی لوشل یا دهغه وړی او ویبستان پرې کول جائز ندی او که چا داکار وکړ نو هغه دی ددی په عوض کی صدقه ورکړی اودا وربانندی واجب دی. (بدائع).

مسئله: دقربانی نه وړاندی دی چاره بڼه تیره کړی اویو خاروی دی دبل خاروی په وړاندی حلال نکړی. له حلالولو نه وروسته دی دخرمن ایستلو او دغونښی په توتی کولو کی له تلوار نه کار نه اخلی بلکی دومره صبر دی وکړی چی خاروی بڼه بیخ سی.

متفرق مسائل

داختر له لمونځ نه وړاندی قربانی کول جائز نه دی. لیکن په کوم ښار کی چی په مختلفو ځایونو کی داختر لمونځ کیږی نو دښار په هرځای کی چی داختر لمونځ وسی نو په ټول ښار کی قربانی جائز کیږی. (بدائع)

مسئله: که چیری دقربانی دخاروی نه دذبح څخه مخکی بچی پیدا سو یا دذبحی په وخت له گیدی نه بی ژوندی بچی ووتی نو هغه دی هم ذبح کړل سی. (بدائع)

پرکوم شخص بانندی چی قربانی واجب وی که هغه دقربانی خاروی واخستی اوبیا ورڅخه وړک سو یا چا ورڅخه غلا کړی اویا مړ سو. نو پرهغه واجب دی چی دهغه پرځای بله قربانی وکړی او که له دویمی قربانی نه وروسته دقربانی لومړی خاروی پیدا سی نو غوره داده چی هغه دی هم قربانی کړی. لیکن دهغه قربانی پرده بانندی واجب نده که چیری یوسری غریب وی او قربانی وربانندی واجب نه وی مگر په نفلی توگه هغه دقربانی لپاره خاروی واخستی مگر هغه مړ سو اویا وړک سو نو پرهغه دویمه قربانی واجب نه ده. خو که دغه وړک سوی خاروی دقربانی په ورځو کی پیدا سو نو دهغه قربانی کول واجب دی. او که

دقربانی له ورځو نه وروسته پیدا سی نو دغه څاروی یا ددی قیمت صدقه کول واجب دی (بدائع).

دقربانی غوښه

۱. که په یو څاروی کی څو تنان شریک وی نو دهغه غوښه دی په ترازو سره تقسیم کړی سی نه په اندازی او اټکل سره.
۲. غوره داده چی دقربانی غوښه دری حصی سی یوه حصه دی دخپل اهل او عیال لپاره وساتی. یوه حصه دی پرخپلوانو او عزیزانو باندی تقسیم کړی. اویوه حصه دی پرفقراو او مساکینو وویشی. اودکوم سپری عیال چی زیات وی نو هغه ټوله غوښه هم دخپل عیال لپاره ساتلی سی.
۳. دقربانی دغوښی خرڅول حرام دی.
۴. ذبح کوونکی ته دقربانی له غوښی او څرمن نه اجرت او مزدوری ورکول جائز ندی. بلکی لدینه علاوه دی اجرت ورکړی سی.

دقربانی څرمن

۱. دقربانی څرمن پخپل استعمال کی راوړل لکه جای نماز جوړول یا ډولچه او بل څه ترینه جوړ کړی سی جائز دی. خوکه دایبی خرڅ کړی نو دهغه قیمت دخپل ځان لپاره نسی خرڅ کولی بلکی صدقه کول یی واجب دی. اودصدقی له نیت نه پرته دقربانی څرمن خرڅول هم جائز ندی (عالمگیری).
۲. دیو خدمت په عوض کی دقربانی څرمن ورکول جائز ندی لهذا دمسجد مؤذن یا امام ته دهغه دامامت په اجرت کی ورکول جائز نه دی.
۳. ددینی مدارسو غریب طالبان ددغو څرمنو بهترین مستحق دی ځکه چی پدی کی دصدقی ثواب هم دی اوددین خدمت هم مگر مدرسینو او ملازمینو ته لدینه معاش او تنخواه ورکول جائز ندی.

والله الموفق والمعین.

بنده محمد شفیع عفا الله عنه کراچی

رفع التلاحی
عن
جلود الاضاحی

دقربانی دخرمنو احکام

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ.

نحمده ونصلی علی رسوله الکریم.

سوال:

خه وائی ددین علماء او دمتین شریعت مفتیان پدی مسئله کی چی دقربانی دخرمن په متعلق ځینی بریلی علماء وائی چی قربانی کوونکی سړی یا پخپله خرمن او یا دثواب په نیت خرمن خرڅه کړی او دمدرسی مهتمم یادمسجد متولی ته یې ورکړی او بیا هغوی داخرمن خرڅه کړی او ددی قیمت په مدرسه یا مسجد کی دتنخوا په توگه چاته ورکوی یا له تنخوا نه بغير یې مصرف کړی جائز دی ایا دا مسئله صحیح ده؟ که صحیح نه وی نو مدلل ځواب راکړئ ترڅو پرمخالف باندی حجت قائم سی او قوم له گمراهی نه محفوظ پاتی سی. بینوا توجروا فقط.

ځواب:

(۱) ((فی العالمگیریة يتصدق بجلدها ويعمل مه نحو غربال وجراب (الی قوله) ولا يبيعه بالدارهم لينفق الدراهم على نفسه وعياله واللحم بمنزلة الجلد في الصحيح حتى لا يبيعه بما لا ينتفع به الا بعد استهلاكه ولو باعها بالدارهم ليتصدق بها جاز لانه قربة كالتصدق كذا في التبيين وهكذا في الهدايه والكافي (عالمگیری كتاب الاضحية باب ۷ ص ۳۱۳ ج ۵).

(۲) وفي الهداية لوباع الجلد او اللحم بالدارهم او بما لا ينتفع به الا بعد استهلاكه

تصدق بثمانه لان القربة انتقلت الى بدله. ص ۴۳۴ ج ۲ وفي حواشى الهداية من الكافي: انتقلت القربة اليه فوجب التصدق.

(۳) وفي الدر المختار فان بيع اللحم والجلد به اى بمستهلك او بدراهم تصدق بثمانه ومفاده صحة البيع مع الكراهة واقره الشامى ص ۲۲۸ ج ۵.

(۴) وفي البدائع لا يحل بيع جلدها وشحمها ولحمها (الى قوله) من الدراهم والدنانير والماكولات والمشروبات ولا ان يعطى اجر الجزار والذابح منها لما روى عن رسول الله ﷺ انه قال من باع جلد اضحية فلا اضحية له (الى قوله) فان باع شيئاً من ذلك نفذ بيعه عند ابي حنيفة و محمد (رح) وعند ابي يوسف لا ينفذ لما ذكرنا فيما قبل الذبح ويتصدق بثمانه لان القربة ذهبت عنه فيتصدق به ولانه استفاده بسبب محذور هو البيع لا يخلو عن خبث فكان سلبه التصدق

(بدائع ص ۸۱ ج ۵).

(۵) وفي الخلاصة و لا باس ببيعه بالدراهم ليتصدقها وليس له ان يبيعه بالدراهم لينفقها على نفسه ولو فعل ذلك يتصدق بثمانها. خلاصة الفتاوى ص ۳۲۲ ج ۴).

(۶) وفي البحر وياكل من لحم الاضحية ويؤكل ويدخر (الى قوله) و جاز ان يأكل منه وهو غنى فلا ولى ان يجوز له اطعام غيره وان كان غنيا انتهى. ثم قال ولا يبيعه بالدراهم لينفق الدراهم على نفسه وعياله (الى قوله) ولو باعها بالدراهم ليتصدقها جاز لانه قربة كالتصدق بالجلود واللحم وقوله عليه السلام من باع جلد اضحية فلا اضحية له يفيد كراهية البيع واما البيع فجائز لوجود الملك والقدرة على التسليم . (بحر ص ۱۷۸ ج ۸).

* * *

له پورتنیو عبارتونو خخه دقربانی دخرمن او غونبی په اړه دغه احكام ثابت سول:

(الف) ترڅو پوری چی غونبه او خرمن موجود وی نویدی کی قربانی کوونکی ته

دری ډوله اختیار شرعاً حاصل دی.

(۱) پخپله د وخورۍ او استعمال دی کړی.

(۲) په نورو غنی دوستانو باندې خوړل او استعمالول یی.

(۳) په فقراو او مساکینو باندې صدقه کول لکه چی دبهر له شپږم لمبر عبارت څخه معلوم سوه، همدغه راز په قرآنی آیت کی منصوص دی: فکلوا منها واطمعو الباس الفقیر .

(ب) که چیری د قربانی غوښه یا خرمن (دمختار قول په مطابق) دنقدو پیسو په عوض یاد داسی څیز په عوض کی خرڅ کړی چی له هغه نه گټه پورته کول دهغه داصل دپاک کیدو په صورت کی ممکن نه وی لکه دخوراک څښاک څیزونه نو پدی صورت کی صرف دریم صورت ټاکل کیږی یعنی صدقه کول یی و اجیبیری پخپله خوړل او یا غنیانو ته ورکول یی جائز نه دی برابره خبره ده چی د صدقی په نیت یی خرڅ کړی وی یا پخپله دخوراک څښاک لپاره په هر حال دهغه صدقه کول واجب دی لکه چی په مذکوره عبارتونو کی ددی تصریح موجوده ده بالخصوص په پنځم عبارت او دبهر شپږ نمبر عبارت کی داپه وضاحت سره مذکور دی.

(ج) داهم معلوم سوه چی د قربانی دغوښی یا د قربانی دخرمن خرڅول پدی شرط چی نیت یی د صدقی لپاره وی نو جائز دی او که دخپل خوراک څښاک لپاره یی خرڅ کوی وی نو گناه ده خو بیع یی صحیح ده لکه چی په هدایه او بدایه کی ددی تصریح موجوده ده.

پاته سو داشک چی که چیری د قربانی دغوښی او خرمن خرڅول گناه ده نو بیع یی څنگه صحیح کیږی داهسی عامیانه شک او شبهه ده کوم سړی چی له حنفی فقه سره څه مناسبت لری هغه داسی شبهه نسبی کولی. ځکه چی په حنفی فقه کی سلگونه مثالونه اونظائر ددی لپاره موجود دی چی دفعل دناجائز کیدو باوجود عقد یی صحیح کیږی لکه چی دجمعی له اذان نه وروسته بیع اوشراء شرعاً ناجائز او گناه دی مگر که چا داکار وکړی دگناه باوجود بیع یی صحیح او نافذه ده. او مبیع دده په ملیکت کی راځی، لدینه علاوه نور سلگونه مثالونه په فقه کی موجود دی. داسی شک هغه څوک کولی سی چی یاخو بالکل له فقه نه ناخبره وی او یا ترینه منکر وی لنډه دا چی که چیری دخپل استعمال په نیت یی خرڅ کړی نو دگناه باوجود بیع یی صحیح کیږی اودهغه دقیمت صدقه کول په دواړو

صورتونو کي واجب دی لکه چي دخلاصي اوبحر له ۳ نمبر عبارت څخه معلوم سو ه.

او ددی تفصیل له کبله دفعهاو دعبارتونو اود بیع دمانعت دحدیثونو ترمینغ تعارض هم رفع سو. ځکه چي حدیث دهغه چا لپاره ممانعت کړیدی چي دخپل خوراک او څښاک لپاره یي خرڅوی او څوک چي یي پرفقیرانو باندي دصدقی په خاطر خرڅوی هغه پدی کی داخل نه دی.

کله چي له پورتنی عبارت څخه دا واضحه سو ه چي دقربانی دخرمن له خرڅولو نه وروسته دهغه دقیمت صدقه کول واجب دی. برابره خبره ده چي دصدقی کولو په نیت یي خرڅ کړی وی. او که دخپل ذاتی استعمال لپاره. اودا هم واضح سو ه چي دابه صرف پرفقراو او مسکینانو باندي مصرفولی سی نه په اغنیاو. لکه چي په خلاصه کی راغلی دی:

((وفي مجموع النوازل قوله عليه الصلوة والسلام لا تحل الصدقة لغني ولا فقير بني هاشم محمول على الصدقة الواجبة (الي قوله) اما اذا اطلق لفظ الصدقة فهي صدقة واجبة (خلاصة الفتاوى ص ۲۴۵ ج ۱) وفي رد المحتار وهو (يعني مصرف الزكاة) مصرف ايضا لصدقة الفطر والكفارة والنذر وغير ذلك من الصدقات الواجبة كما في القهستاني. (شامي ص ۶۳ ج ۲)

له پورتنی لیکنی څخه معلوم سو ه چي که چیری دقربانی څرمن خرڅه کړل سی نو دهغه دقیمت صدقه کول واجب گرځی او دابه یوازی فقرا او مسکینانو ته ورکول کیږی نه غنیانو ته ځکه چي دصدقی حقیقت دادی چي یو مسکین ته له څه عوض نه پرته ورکړل سی. که په تنخواگانو کی ورکړل سو ه نو دا دهغه مزدوری او معاوضه سو ه او که غنی ته ورکړل سو ه نو هغه په حقیقت کی هبه سو اګر چي لفظاً ورته صدقه وویل سی.

څو که غوښه او څرمن پخپله په کورکی وخورل سی او یا استعمال کړل سی او یا کوم غنی سړی ته چي ورکول یې شریعت جائز کړیدی هغه هم پدی حیثیت سره چي دحدیث په نص سره دا دالله تعالی له طرف نه دبنده گانو لپاره میلمستیا ده او ښکاره خبره ده چي میلمنو ته دخورلو څکلو اجازه وی نه ورباندي دخرڅولو. همدغه خبره په بدائع کی په لاندینیو الفاظو را غلی ده:

((ولانها من ضيافة الله تعالى عز شأنه التي اضاف بها عباده وليس للضيف ان يبيع

من طعام الضيافة شيئاً ، بدائع ص ۸۱ ج ۵))

اوپه بریلوی فتویٰ کی چی خومره عبارتونه پیش کرل سویدی له هغو نه په یولفظ کی هم ددی ثبوت نه ترلاسه کیږی چی دقربانی خرمن له خرخولو نه وروسته هم اغنیاو ته ورکول جائز دی بلکی دهغو له ټولو عبارتونو څخه صرف همدا معلومیږی چی دقربانی غوبنه او خرمن بعینه غنیانو ته هم ورکول جائز دی او پدی کی هیڅوک ورسره اختلاف نه لری. اود ابی داود حدیث: فکلوا وادخروا واتجروا کی که چیری (اتجروا) بتاء المُشَدَّدَةِ روایت هم ومنل سی نو زیات نه زیات لدینه دخرخولو اجازه ثابتیږی، بیا پدی کی دقیمت حکم ندی بیان سوی.

ثانیاً دواتجروا معنی هم علامه ابن الاثیر رحمته الله په نهاییه کی صدقه ورکول بیان کړیدی. ولفظه و حدیث الاضحی کلو وادخروا و اتجروا ای تصدقوا الطالبین الاجر. همدغه راز دحدیث بل روایت دهمدغی معنی تائید کوی چی په مسلم کی دعائشه (رضی الله عنها) په روایت سره مذکور دی:

(کلوا وادخروا و تصدقوا) تخریج هدایه ص ۲۷۸ ج ۲. لدینه معلومه سوه چی دابوداود په حدیث کی صحیح روایت و اتجروا په همزی سره دی.

دخواب خلاصه او لنډیز

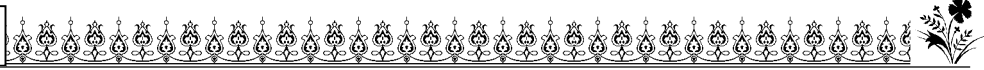
دخواب خلاصه داده چی دقربانی خرمن له خرخولو نه وړاندی ته هم پخپله استعمالولی سی او اغنیاو ته یی هم په هدیه کی ورکولی سی او په فقراو او مسکینانو باندی هم صدقه کولی سی. خو که په پیسو یی خرڅه کړی وی که څه هم هغه یی په هر نیت خرڅه کړی وی دهغه صدقه کول واجب دی او دا به صرف فقرا او مسکینانو ته ورکوی. اغنیاو ته ورکول یا ملازمینو او مدرسینو ته په تنخواگانو کی ورکول جائز ندی. و الله سبحانه و تعالی اعلم

کته

احقر محمد شفیع غفرله

خادم دار الافتاء دارالعلوم دیوبند ۱۳۵۰ هـ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دقربانی دخرمنی مسائل

مؤلفه :

حضرت مولانا مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب، صدر دارالعلوم کراچی

الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى.

كله چي دقربانی خرمين خرخه نسي نو شريعت قربانی كوونكي ته په دې كی خو اختياره وركړيدی، ليكن په خرخولو سره يې په اكثر و صورتونو كی دقيمت صدقه كول واجب گرځي، په بعضو صورتونو كی نه واجبيږي، دلته ددې ټولو مسائلو ضروري تفصيل بيانږي.

دپوست احكام

۱. دقربانی پوست دخپل ځان او اهل او عيال په استعمال كی راوړل جائز دی، مثلاً جائی نماز، دكتابو جلد، مشكيزه، غرکه، سترخوان، جرابی، بوټونه او نور هر شی ورخخه جوړولی او استعمالولی سی، بې له كراهته جائز دی.

(هدایه ودړ مختار)

ليكن ددې شيانو په كرايه وركول جائز نه دی، كه يې چيري په كرايه وركړي نو كمه كرايه چي په بدل كی وركول سی دهغې صدقه كول واجب دی.

(شامی وعالمگیری)

۲. داهم جائز دی چي پوست يا دهغه څخه جوړ سوی شی يو چاته په هبه كی (بې له معاوضې) وركړي، هر چاته چي يې وركړي برابره خبره ده كه هغه سيد وی،

مالدار وی، یا خپل مور او پلار ته یې ورکړی، یا یې خپل اهل او عیال ته ورکړی، یا یې یو بیگانه یا قریب ته ورکړی، کافر وی او که مسلمان، بې له عوضه یې هر چاته ورکول جائز دی.

(هدایه، عالمگیری، امداد الفتاوی)
۳. فقراء او مساکینتو ته یې هم په خیرات کی ورکولی سی، مگر دا مستحب او بڼه خبره ده، واجب نه دی.

(بحر، عالمگیری)
۴. د قربانی پوست، غوښی، وازگه، وړی، دلبند، اونور، یعنی د قربانی د حیوان هر یو جزء هېڅ چاته هم په عوض کی ورکول جائز نه دی، که یې چیری ورکړی نو ددې د قیمت صدقه کول واجب دی.

(هدایه، عالمگیری، امداد الفتاوی)
۵. د قربانی د حیوان ځل، رسی، اوتار کم چی په غاړه کی وی، هغه هم یو چاته خدمت په عوض او بدله کی ورکول جائز نه دی، ددې شیانو خیرات کول مستحب دی.

(شامی، عالمگیری، هدایه و عزیز الفتاوی)
د قربانی هر شی قصاب یا نورو ته هم دهغه په مزدوری کی ورکول جائز نه دی، دهغه مزدوری جلا ورکول پکار دی.

(هدایه، دُرّ مختار)
امام او مؤذّن ته یې هم د حقّ الخدمت په طور ورکول جائز نه دی، د حقّ الخدمت او معاوضې څخه بغير یې هر چاته ورکولی سی، امام او مؤذّن ته یې هم ورکولی سی.

د پوست د قیمت احکام

۲. د قربانی پوست یا دهغه څخه د جوړ سوی شی په خرڅولو کی دا تفصیل دی چی که یې چیری هغه دروپیو په بدله کی خرڅ کی نو دهغه پیسو صدقه کول واجب دی، دارنگه که یې چیری دیو بل داسی شی په بدله کی خرڅ کی چی هغه باقی پاته کیږی او په استعمال کی نه راځی، یعنی چی ددې پوست په بدله کی

دنه اخیستلو په صورت کی دهغه څخه فائده نسی اخیستی، مثلاً دخوراک او چینساک شیان، تیل، پترویل، رنگ، روغن او داسی نور شیان، نو کله چی یې د پوست په بدله کی دا شیان رانیول نو ددې شیانو صدقه کول هم واجب دی، دا د فقراؤ او مسکینانو حق دی، او په خپله یې مصرف کول جائز نه دی.

(هدایه، بدائع، امداد الفتاوی)

ددې شیانو په بدله کی دقربانی پوست په دې نیت خرڅول چی هغه په خپل استعمال کی راولی مکروه هم دی، د صدقه کولو په نیت سره یې په خرڅولو کی مضائقه نسته، لیکن په هر نیت سره چی یې خرڅ کړی بیع نافذه او جاری کیږی، او ددې شیانو صدقه کول په هر صورت کی واجب دی.

(بحر، درمختار، عالمگیری)

او که چیری دقربانی پوست، یا ددې څخه جوړ سوی شی دیو داسی شی په بدله کی خرڅ کړی کم چی باقی پاته کیږی او په خپل استعمال کی یې راولی یعنی چی دپوست دخرڅولو بغیر دهغه څخه فائده حاصلیږی مثلاً کپړی، لوبسی، میز، چوکی، کتاب، قلم اونور، نو ددې شیانو صدقه واجب نه ده، بلکه ددې هم هغه حکم دی کم چی مخکی دپوست په بیان کی تیر سو، چی په خپله یې په خپل کار استعمالولی سی، بل چاته هبه (په بڅبنه، بی له عوضه) ورکولی سی، او خیرات کول ټول جائز دی.

(هدایه، بدائع، درمختار، امداد الفتاوی)

بیا که چیری دا شیان په روپو، یا دخوراک او چینساک، او دخرڅیدونکو شیانو په بدله کی خرڅ کړی، نو ددې په بدله کی دحاصلو سوو شیانو دقیمت صدقه کول واجب دی.

(امداد الفتاوی ج ۳ ص ۵۷۳)

مصرف

۷. مخکی، او وروسته چی په کمو کمو مسائلو کی د صدقه کولو واجب کیدل بیان سویدی هغه صدقه صرف هغو مسکینانو ته ورکول کیږی کمو ته چی زکاة ورکول درست دی، کمو خلگو ته چی زکاة ورکول جائز نه دی، هغو ته دا صدقه هم نه ورکول کیږی، تفصیل یې مخ ته په مسائلو کی راروان دی.

(امداد الفتاوی ص ۵۳۲ و ۵۲۲ ج ۳)

۸. دچا په ملکیت کی چی دومره مال وی چی په هغه سره زکاة یا قربانی واجب کیږی، هغه شرعاً مالداره دی، هغه ته دا صدقه ورکول جائز نه دی، او دچا سره چی تردې کم مال وی هغه شرعاً غریب او دزکاة مستحق دی، هغه ته دا صدقه هم ورکول کیږی.

(درمختار ص ۹۹ ج ۲ و بحر ص ۲۲۳ ج ۲)

دنابالغو کوچنیانو پلار که چیری مالدار وی نو هغو کوچنیانو ته هم نه ورکول کیږی، لیکن که چیری اولاد بالغ وی او مالدار نه وی نو هغه اولاد ته یې ورکول کیږی. دارنگه دمالداره سړی بنځه (ماندینه) که چیری مالداره نه وی نو هغې ته یې هم ورکولی سی. (هدایه)

که چیری دنابالغو کوچنیانو مور مالداره وی خو پلار یې مالدار نه وی، نو دده وبچیانو ته یې هم ورکولی سی. (درمختار)

۹. سید او بنو هاشم ته (یعنی کم خلگ چی دحضرت علی رضی الله عنه، حضرت عباس رضی الله عنه، حضرت جعفر رضی الله عنه، حضرت عقیل رضی الله عنه، یا دحضرت حارث رضی الله عنه بن عبد المطلب په اولاد کی وی) هغو ته دا صدقه ورکول جائز نه دی.

(شامی، هدایه، بحر، امداد الفتاوی)

۱۰. خپل مور، پلار، نکیه، انا، ورنیکه، دمور یا پلار انا، او دارنگه نور لوړو قربیان دکمو په اولاده کی چی دی په خپله دی، هغوی ته دا صدقه ورکول درست نه دی. (هدایه ج ۱)

دارنگه اولاد، لمسی، لمسی، کړوسی، کړوسی، اونورو ته کم چی په خپله دده په اولاده کی دی، دا صدقه ورکول درست نه دی. (هدایه ج ۱)

پاته نورو ټولو قربیانو ته یې ورکول جائز دی په دې شرط چی مستحق دزکاة وی، بلکه دوی ته یې په ورکولو کی دوه چنده ثواب دی، یو دخیرات او بل دخپلو قربیانو سره دښه سلوک کولو. (شامی ج ۲)

۱۱. فتوی پردې باندی ده چی دا صدقه دی کافر ته نه ورکول کیږی. (شامی ص ۹۲ ج ۲ و درمختار ص ۱۰۸ ج ۲ و امداد المفتیین ص ۴۲۴)

۱۲. دچا دمزدوری یا دحق الخدمت په طور دا صدقه هم نسی ورکولی.

۱۳. دزکاة او دنورو واجبو صدقو په شان ددې صدقې دادائیکې دپاره هم دا شرط دی چې دا دي یو مسکین فقیر ته په مالکانه ډول ورکول سی، چې هغه ته په دې کې هر ډول اختیار وی، دده دمالکانه قبضې څخه بغیر دا صدقه هم نسی ادا کیدلی.

(دِر مختار ص ۷۱۸ ج ۴ وامداد الفتاوی)
 ځکه نو دا په مسجد، مدرسه، شفاخانه، څاهان، پُل، یا دارنگه په یوه بله عمومی اداره کې ددې خرڅول جائز نه دی، دارنگه دیوه لا وارثه چا په کفن او دفن، یا دمړې دطرف څخه په قرض ادا کولو کې هم ددې خرڅول نه صحیح کیږی، ځکه چې هلته دیو فقیر مالک جوړیدل، او دهغه په قبضې کې ورکول نه دی راغلی.

(کنز، بحر، هدایه)
 په یوه داسې مدرسه یا انجمن وغیره کې ورکول چې هلته دا صدقه غریبانو ته په مالکانه ډول نه ورکول کیږی هم نه دی صحیح، بلکه هوری دکارگرانو په تنخواگانو، یا تعمیر او مرمت او نورو انتظامی مصارفو کې لگول کیږی، او دا جائز نه دی.

البته که چیری په یوه اداره کې غریبو طالبانو ته یا نورو مسکینانو ته خوراک او نور شیان مفت ورکول کیږی، نو هلته دا صدقه ورکول جائز دی. لیکن دا به هغه وخت ادا کیږی چې کله بعینه دا روپی، یا په دې سره رانیول سوی شیان مثلاً خوراک، کتابونه، کپړې، دوا او نور غریبانو ته په مالکانه ډول مفت ورکول سی.
 (امداد الفتاوی)

دتملیک حیلہ

البته که چیری پوست یو غریب یا مالدار ته، یا دپوست پیسې یو غریب ته، په مالکانه ډول په قبضه کې ورکول سی، او تصریح ورسره وکړی چې ته ددې په پوره ډول مالک یې، مور ته په دې کې هیڅ اختیار نسته، بیا هغه په خپلی خوښی سره دا روپی په مسجد، مدرسه یا دیوې بلی عوامی ادارې دتعمیر، یا د هغه دکارگرانو په تنخواگانو اونوروکی دخپل طرف څخه ولگوی نو دا جائز دی.

مگر یاده دی وی چی د (حیلۀ تمليک) په نوم سره چی کمه لوبه په عام ډول سره ترسره کیږی دهغه په واسطه باندي دزکاة په شان دا صدقه هم نه ادا کیږی، ځکه چی عموماً چی چاته دا ورکول کیږی هغه په دې یقین لری چی ماته ددې مال هیخ اختیار نسته، که یې دخپل ځان سره کښېږدم نو خلگ به می ملامت کړی، ددې بیږی او شرم څخه هغه بیچاره دا روپی بیرته په چنده کی ورکوی، دا محضی په ژبه باندي ادا کول دی، په دې ډول باندي نه هغه مالک کیږی، نه دورکونکی صدقه ادا کیږی، ددې حیلې په واسطه داروپی دمسجد یا مدرسې په تعمیر او انتظامی ضروریاتو کی خرڅ کول جائز نه دی.

(امداد الفتاوی ص ۵۳۴ ج ۳)

متفرقی مسئلي

۱۴. بعضی خلگ د حیوان پوست دارنگه کارې چی په هغه کی چاره ووهل سی او سوری پکښی جوړ سی، یا پر پوست باندي غوښی پاته سی، چی ددې په وجه باندي پوست ته تاوان رسیږی، بعضی خلگ د پوست کښلو څخه وروسته دهغه حفاظت نه کوی، په بې کاره ځای کی په غورځولو سره بالکل بې قیمتته یا بې قیمت کم سی، دا ټول کارونه په اسراف او (تبذیر) فضول خرچی کی داخل دی، چی ددې څخه ممانعت په قرآن کریم کی راغلی دی، ددې وجی څخه پوست په احتیاط سره ساتل دضائع کیدلو څخه بې محفوظ کول شرعاً ضروری دی.
۱۵. چاچی دقربانی پوست رانیوی، هغه ددې مالک سو، په دې هر قسم تصرف کولی سی، برابره خبره ده که یې دخپل ځان سره ایږدی، او که یې خرڅوی او قیمت یې په خپل کار راولی. (امداد الفتاوی)
۱۶. دقربانی په غوی کی چی کم خلگ شریک وی، هغوی په څرمنه کی هم دخپلی خپلی حصی برابر شریکان دی، یوه شریک ته دخپل ځان سره دڅرمنی اېښوول دنورو شریکانو داجازې څخه پرته، یا یې یوچاته ورکول جائز نه دی.
۱۷. که چیری یو شریک دپاته شریکانو څخه کم چی دده سره په حصه کی شریکان دی، دهغوی دڅرمنی حصه په پیسو رانیسی نو اوس ټوله څرمن په خپل استعمال کی راوستل هیخ پروا نه ورته لری، بیا که چیری دا شخص دا

خرمن په پیسو، یا د خوراک او چینبناک د شیانو په بدل کی خرڅه کړی، نو د قیمت او مه ۷ حصه کمه چی دده خپله وه، دهغې صدقه کول ورباندی واجب دی، او پاته شپږ ۲ حصې کمی چی بی د شرکانو څخه رانیولی دی دهغو د قیمت صدقه کول ورباندی واجب نه دی، هغه په خپل خرڅ کی استعمالولی سی.

(امداد الفتاوی ج ۳ ص ۵۷۵)

۱۸. په ذکر سوو ټولو مسائلو کی چی کم احکام د پوست دی، همدغه احکام د حیوان د ذبح کولو څخه وروسته دهغه دوریو او وربښتانو هم دی. او که بی چیری وړی یا وربښتان خرڅ کړل، نو کم تفصیل چی د پوست د قیمت په اړوند بیان سو، هم دغه تفصیل دوریو او وربښتانو د قیمت په اړوند هم دی. مگر په یاد مو دی وی چی د قربانی د حیوان د ذبح کولو څخه مخکی دهغه دوریو یا وربښتانو پرې کول جائز نه دی، که بی چیری پرې کړی نو دهغه وړیو او وربښتانو یا دهغو د قیمت صدقه کول واجب دی، په خپل استعمال کی بی لگول جائز نه دی (۱)

(هدایه، عالمگیری، بحر، شامی)

وَاللَّهُمَّ ارْعَم

* * *

پ

(۱). او وروسته تر حالولوی بی بیا په خپل استعمال کی راوستلی سی لکه مخکی چی بی بیان تیر سو. از مترجم

دمضامینو فهرست

صفحه	مضمون
	لومړۍ رساله
	دلوی اختر او قربانی احکام
۵	د ذی الحجی د عشری فضائل
۵	د تشریق تکبیر
۶	خبرتیا
۶	داختر لمونځ
۶	قربانی
۷	قربانی پر چا واجب ده؟
۷	د قربانی ورځ
۷	د قربانی په بدله کی صدقه او خیرات
۸	د قربانی وخت
۸	د قربانی څاروی
۹	د قربانی مسنونہ طریقہ
۱۰	د قربانی آداب
۱۰	متفرق مسائل
۱۱	د قربانی غوښه
۱۱	د قربانی څرمن
	دوهمه رساله
	رفع التلاحي عن جلود الاضاحی
۱۲	سوال او جواب
۱۶	د جواب خلاصه او لنډیز

صفحه	مضمون
	دریمه رساله دقربانی دخرمنی مسائل
۱۷	دپوست احکام
۱۸	دپوست دقیمت احکام
۱۹	مصرف
۲۱	دتملیک حیلہ
۲۲	متفرقی مسئلې

* * *